

RÖDGRÖNA BLOCKET BESTÅR

FÖR att ge stadga och styrfart åt sin efter 1948 års andrakammarval ranka regeringsskuta ansåg statsminister Tage Erlander det tidsenligt att återuppliva Per Albin Hanssons taktiska mästerstycke på 1930-talet och erbjuda bondeförbundet medlemskap i en blockministär. Socialdemokraternas gruppstyrkor i bägge kamrarna utgjorde ett icke tillräckligt parlamentariskt underlag för en stabil maktutövning, och det tog emot att i andra kammaren bli beroende av kommuniströster för att ernå nödig majoritet mot den manstarka borgerliga minoriteten. Med bistånd av bondeförbundet skulle sådana bekymmer blåsa bort, och en dylik koalitions sammanlagda mandatnumerär var tillika så stor, att den utan katastrofrisk kunde naggas i kanten vid eventuella valnederlag, som dessutom med det proportionella valsättets buffertsystem aldrig bli ett jordskred, vilket ju understundom händer i Storbritannien med dess enmansvalkretsar utan krav på absolut majoritet för den segrande kandidaten.

Förhandlingarna mellan herr Erlander och bondeförbundets ledare, jur. dr Gunnar Hedlund försiggingo i det fördolda under upprepade dementier från bägge sidor, och först hösten 1951 publicerades plötsligt nyheten om en överenskommelse, där det gemensamma handlingsprogrammet bestod av lika billiga som självklara utsagor med pudelns kärna i fyra statsrådsposter åt de nya kompanjonerna. Av dessa placerades som bekant herr Sam Norup som jordbruksminister och herr Hedlund som inrikesminister. Som på förhand kunde antas, har herr Norup visat sig vara den viljekraftigaste av fyrväpplingen, alltigenom borgerligt betonad som han är. Om kollegernas insatser eller rättare brist på sådana är det hövligast att tåga, men det är bl. a. ådagalagt, att det kvickhuvud fick rätt, som redan vid starten karakteriserade ekklesiastikministern Persson i Skabersjö som en »displaced person».

Om de närmare överväganden, som förmådde kontrahenterna till detta upprepade blockexperiment, har ej ett ord meddelats offentligheten, ehuru argumenten måste ha bollats mot varandra under den treåriga väntetiden. För de socialdemokratiska statsråden stodo ovannämnda t a k t i s k a hänsyn i främsta rummet, vilka ej utan

sakligt skäl kunna motiveras med riksnyttan av en regering med hållfast parlamentarisk förankring. Då socialdemokratiens position bland partierna omöjliggör en vågmästareregering med hoppande majoriteter, nödgas den söka anknytning åt höger, enär alternativet åt vänster, dvs. en »folkfront», dessbättre är otänkbart till följd av kommunisternas fåtalighet och brist på medborgerligt förtroende. Detta började P. A. Hansson inse, sedan han ända till bakslaget vid andrakammarvalet 1928 deklamerat: »hellre en kommunist än en högerman», och han nalkades bondeförbundet via »ko-handeln» vid 1933 års riksdag fram till koalitionen efter septembervalen 1936. Bondeförbundets nye ledare Bramstorp av typen »Barkis is willing» ur Dickens David Copperfield, som åtog sig alla uppdrag inom räckhåll, kom också P. A. Hansson till mötes på mera än halva vägen. Efter det koalitionen under trycket av andra världskriget och Sovjets överfall på Finland den 30 november 1939 vidgades den 13 december s. å. till en samlingsregering, innefattande även högern och folkpartiet, trivdes P. A. Hansson så väl med denna schweiziska styrelseform, att han rent av rekommenderade den som naturlig även under normala tider. Den var onekligen en konsekvens av hans skarpsynta iakttagelse om »stridsfältets förträning» för de s. k. demokratiska partierna efter bl. a. försvarsfrågans bortfall som beständigt konfliktämne.

Det är också känt, att P. A. Hansson önskade att samlingsregeringen skulle ha fortsatt efter krigsslutet, och härvidlag hyste dåvarande högerledaren Fritiof Domö en liknande åsikt. De yngre bemärkta socialdemokraterna omkring Ernst Wigforss och makarna Myrdal brunno dock av begär att skörda den socialism, vartill frön utsåts i talrika partimotioner under samlingsregeringens sista riksdag. P. A. Hansson hoppades ändå kunna rädda åtminstone förkrigsblocket med bondeförbundet. Bramstorp var som vanligt genast villig, men K. G. Westman hade avlidit, och då Gränebo och Grönvik vid tillfrågan vägrade att medverka, bedömde P. A. Hansson den ende återstående statsrådsaspiranten, den långe herr von Heland, som alltför kort i rocken, och 1 augusti 1945 startade en rent socialdemokratisk regering P. A. Hansson, i vilken endast konsultativa statsrådet Quensel återfanns som borgerlig relik ända från Bramstorps »semesterregering» sommaren 1936.

Då till allmän häpnad den socialdemokratiska riksdagsgruppen efter Per Albins frånfälle i oktober 1946 med endast 14 rösters flertal — minoriteten röstade för Gustav Möller, sedan Wigforss och P. E. Sköld utklassat varandra — de facto till statsminister utsåg

dåvarande ecklesiastikminister Tage Erlander — den i efterhand försatte konung Gustafs överraskning var säkerligen lika stor som undersåtarnas — måste denne säga sig, att han saknade företrädarens myndiga auktoritet och axelbredd. Herr Erlander var därför känsligare för sådana motgångar som folkpartiets hotfulla framryckning vid andrakammarvalet 1948 ävensom det avbräck för regimens prestige som föranletts av krisen för valutareserven och den nya importregleringen 1947. En tydlig besvikelse förnams även över att den socialistiska »skörden» uteblev i det annorlunda beskaffade ekonomiska klimat i världen än det varom Gunnar Myrdal på sin tid profeterat. Den idé om blockbildningen med bondeförbundet, som ju var ett patent av Sveriges hittills skickligaste montör av det moderna partimaskineriet, P. A. Hansson, har blivit herr Erlanders hittills enda positiva bidrag inom svensk politik.

Varken han eller hans intimare rådgivare synas därvid ha reflekterat över den paradoxala situationen, att landets mest exklusiva konsumentparti, till på köpet i real- och personalunion med lönearbetarnas Landsorganisation och med kooperationen, skulle samverka med ett så utpräglat parti av producenter som bondeförbundet, som väsentligt svarar för framställningen av alla de livsmedel, vilka utgöra huvudposten i ett arbetarhushåll och vilkas pris i hög grad inverka på levnadskostnadsindex. Några misshälligheter av denna art störde icke harmonien mellan koalitionsparterna under den senare hälften av 1930-talet, då den snabbt övervunna Kreugerkraschen och den vikande världsdepressionen icke förhindrade en tämligen oförändrad prisnivå med fast penningvärde — trots den i september 1931 övergivna guldmyntfoten — och den bevarade men allt mer vanskliga freden i Europa samt icke minst den goda äringen för jordbrukarna kom denna epok att nu te sig som i den gamla goda tiden. Varför skulle icke då den nya koalitionen kunna fungera lika smärtfritt?

Bondeförbundets ledning plågades däremot av en mardröm, att herr Erlander, i händelse av ett definitivt avslag på sitt frieri, i stället skulle uppvakta sin farligaste maktrival, folkpartiet, och påminna om Branting—Edéns »fruktbärande samverkan» 1917—20. I så fall ansåg sig bondeförbundet kunna befara en konsumentvänlig politik, som skulle ytterligare skärpas genom den antiagrara avogheten hos vissa av folkpartiets pressorgan i storstäderna. Den frestelsen förelåg då för bondeförbundet, att genom ett ja till herr Erlanders trägna förfrågningar »ta tjuren vid hornen» och förbinda sig med sina värsta vedersakares parti. Så skedde, och den djärva

manövern har hittills förlupit relativt framgångsrikt genom metoden med gåvor och gengåvor och förmågan att svälja och blunda för kompanjonernas mest uppenbara svagheter. Hur saldöt av denna balansräkning i detalj må se ut, har ingen utomstående kunnat registrera, men vederbörande torde nog för varandra kunna redovisa sina respektive debet- och kreditkonti. Säkerligen har det ofta satts hårt mot hårt inom statsrådsberedningen eller i den trängre statsrådskretsen. Men uppgörelser ha till sist träffats i tysthet och motsättningarna hittills icke demonstrerats offentligt såsom understundom sprickorna i det rödgröna blocket i Finland.

Bondeförbundet har sålunda stillatigande fått finna sig i fjolårets ränteförhöjning, fastän den fortsatta lågräntepolitiken till jordbrukarnas förmån var ett av villkoren för 1951 års beslut om regeringskoalition. I gengäld har herr Erlander i våras låtit behövet av ännu stramare kreditrestriktioner inför den alltjämt aktuella inflationsfaran ombesörjas av affärsbankernas strängare ransonerings av kredit åt sina kunder och underlåtit den vida rationellare nya räntestegring, vilken i motsvarande situation skett i bl. a. Storbritannien, U. S. A. och Västtyskland. Till valet i september har bondeförbundet emellertid fått ett uppskattat dragplåster i finansminister Strängs utredning av kvarlåtenskapsskattens existensberättigande, som bondeförbundet tillsammans med högern och folkpartiet alltid förnekat. Den tyngande inkomstskatten med sin konfiskatoriska progression drabbar ju icke på samma sätt lantbrukarna, men med sterbhusen är det bekymmersammare och blivande ägare till fäderneärvd jord förmå ej alls sentera Wigforss' befängda tes, att efterlämnat kapital är att betrakta som »ett lån från samhället». Som finansminister följde ju Per Edvin Sköld sin företrädares orimliga tankegång, och bondeförbundet unnar nog herr Sköld denna desavouering efter den nervositet han vållat hos de skogsägande bönderna genom sin motion vid årets riksdag. Denna är förvisso en märklig manifestation såtillvida, att den i sin uppskattning av bolagens och statens mera lönsamma stordrift inom skogsbruket i jämförelse med den splittrande bondeskogen betyder ett avkall på den Carl Lindhagens Norrlandsromantik, som var på modet under första hälften av 1900-talet.

På ytan må Erlanderska regeringens farkost likna en lustjakt under fulla segel, men det har sällan varit fråga om en lusttur och de många kryssningarna ha ofta varit påkostande. Man behöver dock inte vara en tränad »grodman» för att underifrån upptäcka, att skrovet vanställs av den tunga, djupliggande fenköl, betingad

av kontrahenternas massiva klassintressen, som medför fara för grundstötning och försvårar navigationen i det trånga farvattnet mellan jordbrukarnas krav på prishöjningar och de organiserade arbetarnas olust att finna sina reallöner ideligen beskurna av växande levnadskostnader. Bondeförbundet har dock fått kompanjonen med på omläggningen av hela stödpolitiken för jordbruket och ersättningarna för skördebeskador under åren. På sistone har likväl missnöjet med koalitionen blivit allt högljuddare inom fackföreningsrörelsen på samma gång som bondeförbundare i riksdagen fronderat mot Sam Norups enligt deras uppfattning alltför långtgående eftergifter. Men så länge som kompromisserna genom ömsesidiga jämkningar gått i lås, håller koalitionen och torde överleva de stundande septembervalen, om någon prognos överhuvud kan vedervägas i dessa vanskliga tider.

Den socialdemokratiska partikongress, som ägde rum i Stockholm veckan före pingst, bestod av väldisciplinerade partifunktionärer i olika befattningar, på vilkas lojalitet ledningen förvisso kunde lita. Betecknande nog förekom bland det stora antalet motioner endast en motion av enskild medlem från Gusum, som krävde, att koalitionen med bondeförbundet skulle hävas. Herr Erlander avfärdade den lätt och lekande med upplysningen, att socialdemokraterna med majoritet i första och 110 mandat i andra kammaren strängt taget icke behövde bondeförbundet, men då partiets ställning var så stark, att det icke kunde undandra sig regeringsansvaret, det vore bäst att ha en blockbildning med bondeförbundet. Kongressen avlog också motionen och då samtidigt Sam Norup i en intervju förklarar, att bondeförbundet icke heller önskar avbryta samarbetet, så fortsätter koalitionen över valet. På den socialdemokratiska partikongressen diskuterades även ett nytt idé- och handlingsprogram sedan 1944 års efterkrigsbudskap med de 27 punkterna icke längre är aktuellt. Man var dock icke färdig att överväga ett förslag till nytt program, utan partistyrelsen skall, med eventuell adjunktion, grubbla på problemet till 1960 års kongress, då en ny planritning för framtidsstaten skall exponeras — för att efter några år ånyo läggas till handlingarna!

Partiet måtte dock ha ont om eventuella kampmål, eftersom herr Erlander i sitt inledningsanförande på kongressen den 13 maj vanställde redaktör Gunnar Ungers artikel i denna tidskrifts föregående häfte om utrikesminister Undéns politik såsom högerledaren Hjalmarsons alternativ till alliansfriheten, vilket herr Erlander som avvikelser från folkmeningens önskemål jämställde med kommunist-

ternas propaganda för en »folkfront». Såsom herr Hjalmarson senare spydigt anmärkte, hör det till herr Erlanders valvanor att börja kampanjen med ett dylikt härskri, som sedermera längre fram på sommaren borttonar. Några dagar förut hade regeringsorganet Morgon-Tidningen angripit samma artikel som uttryck för »högartidskriftens» åsikt utan att nämna författarens namn. För effektens skull gick herr Erlander ett steg längre och identifierade herr Hjalmarson med »högerens tidskrift»! Detta rakt mot bättre insikt: både M. T. och herr Erlander måste veta, att Svensk Tidsskrift ej är något partiorgan och att dess skribenter personligen stå för sina meningar.

Vissa symptom tyda dock på att det börjar knaka inom koalitionen. Hur det skall arta sig efter valen är mera ovisst. Därest bondeförbundet skulle hemsökas av liknande eller till och med fatalare motgångar än vid valen 1952 och 1954, därför att samgåendet med socialdemokraterna är motbjudande för många konservativt sinnade lantmän, kommer det att uppstå samma gny och gnissel inom bondeförbundet som efter Bramstorps enahanda erfarenheter vid 1938 års kommunalval, som då var väljarnas kvitto på den första koalitionen. Rop skola då höjas på en ny allmän samlingsregering, vilket 1939 befriade bondeförbundet ur dess likartade dilemma. Det torde näppeligen åstunda att som den förlorade sonen återvända till det borgerliga fadershemmet och har aldrig reflekterat på de dimmiga »centerfunderingarna» om samverkan med folkpartiet. Den gödda kalven och de högre mjölkprisen kunna endast en fortsatt allians med socialdemokraterna garantera.

Det ligger likväl icke utom möjligheternas gräns att förr eller senare, oberoende av utrikesläget, vårt lands ekonomiska läge, med uttömd valutareserv, hämmad export på grund av för höga löner och otillräcklig kapitalinvestering samt hela vårt förfalskade pris-system, blivit så ohållbart, att även socialdemokraterna börja bäva för ansvaret och genom en samlingsregering vilja dela det med oppositionen. Erfarenheten från flera europeiska demokratier ger vid handen, att i en sådan situation land och folk bäst betjänas av en samlingsregering, helst på en så bred bas, som hedersamt är lovligt och lämpligt. Socialdemokraterna måste ha energiska önskemål från en sådan partiernas kraftkoncentration som ursäkt för de impopulära åtgärder, vilka ställningen kan kräva — framför allt som korrektiv för deras tidigare felgrepp av doktrinär kortsynthet eller av demagogisk undfallenhet för väljaropinionen eller av bägge bevekelsegrunderna i total förening.